

ГАЛИЧИНА НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ “КІЕВСКИЙ ТЕЛЕГРАФ” (1875–1876 рр.)

У статті висвітлюється відображення різних аспектів національного життя в Галичині на сторінках газети “Киевский телеграф”, що виходила в Києві за редакцією громадівців у 1875–1876 рр., до Емського указу. Попри обмеженість інформації про національний рух у краї, з огляду на цензуру перевіски і відсутність тісних зв’язків між українськими діячами Наддніпрянської України і Галичини, газета відіграла важливу роль в утвердженні ідеалу української національної єдності (соборності), популяризації ідей “громадівського соціалізму” М.Драгоманова.

Ключові слова: газета, Галичина, “Киевский телеграф”, національний рух.

Важливою подією в національному русі на Наддніпрянській Україні під владою Російської імперії в XIX ст. стала громадсько-політична і літературна газета “Кіевский Телеграфъ” (далі – “Киевский телеграф”), що виходила за редакцією громадівців у середині 1870-х рр. Видання часопису було пов’язано з діяльністю українських гуртків-громад, що виникли на зламі 1850–1860-х рр. у Петербурзі та низці міст України – Києві, Полтаві, Харкові, Чернігові, Одесі та ін. Громадівці ставили собі за мету поширення української національної ідеї шляхом видання книжок простонародною мовою, проведення вечорів, заснування недільних шкіл для неписьменних дорослих і наукових інституцій, зокрема Південно-Західного відділу Російського географічного товариства в Києві та ін., що дало змогу чітко окреслити українські етнічні межі, завершити територіальне “увалення” України. Передова українська інтелігенція, що брала участь у громадівському русі, відстоювала єдність русько-українського (“малоруського”) простору по обидва боки кордону між Російською та Австро-Угорською імперіями [21, с.88, 89].

Автор статті поставив перед собою завдання розкрити особливості українського національного руху на сторінках “Киевского телеграфа” впродовж 1875–1876 рр., коли газету редактували київські громадівці. Пропонована стаття є продовженням циклу публікацій автора про відображення різних аспектів національного життя в підвістрійській Галичині у пресі громадівців-українофілів Наддніпрянщини другої половини XIX ст. – літературно-науковому місячнику “Основа”, що виходив у Петербурзі в 1861–1862 рр., та щомісячному історико-етнографічному літературному журналі “Киевская старина” у 1882–1906 рр. [17–19].

Газета “Киевский телеграф” виходила з 1859 р. спочатку двічі, пізніше – тричі на тиждень без чіткої ідейної орієнтації, як згадував М.Драгоманов, “без програми і без толку”. Однак у 1874 р. малоприбуткове видання викупила А.Гогоцька, про яку в “Австро-руських споминах” М.Драгоманова написано лаконічно як про “жінку професора філософії в університеті, православного гегельянця і централіста-слов’янофіла”, а редактуванням газети зайнялися діячі київської громади [3, с.244]. Поряд із поміркованим крилом, так званими “старими громадами”, що обстоювали ліберально-демократичну тенденцію, в національному русі 1870-х рр. сформувалася течія з виразним радикально-демократичним спрямуванням на платформі “громадівського соціалізму”. Ідеологом цієї течії, що виявляла прихильність до соціалізму, був М.Драгоманов. На його думку, соціалізм означав загальнолюдський поступ до встановлення гуманістичних взаємин у суспільстві, заснованих на демократичних засадах і високій культурі громадян. Він не сприйняв політизовані положення марксизму щодо диктатури пролетаріату і класової боротьби як нібито рушійної сили історії, а також ігнорування ним національного питання, обстоював еволюційну перебудову суспільства, політизацію українського руху в руслі демократично-федералістської традиції, представленої Кирило-Мефодіївським братством. Суспільний ідеал М.Драгоманова полягав у повній ліквідації авторитарних, ієрархічних режимів та заміні їх добровільними асоціаціями вільних і рівних людей [21, с.91, 92].

Редакція “Киевского телеграфа” мала відкритого ідейного опонента в особі газети “Кievлянинъ” (далі – “Кievлянин”), що виходила з липня 1864 р. у Києві, особливо відзначилася в боротьбі з українофільством. Вона позиціонувала себе як орган, що виступає від імені корінного населення краю – “малоросів”. Субсидії газеті надавав царський уряд, редактором був відомий російський історик, колишній професор Київського університету В.Шульгін, якого після смерті в 1879 р. на редакторській посаді змінив економіст і політичний діяч Д.Піхно. Він понад 20 років визначав політику газети, що займала відверто українофобські позиції [16, с.6–8]. Видання виступало проти входження народнорозмовної мови в літературу, вбачало в “українському літературному сепаратизмі” серйозну загрозу для існування “єдиної неподільної Росії”. Для аргументації думки про шкідливість розвитку української мови на сторінках “Кievлянина” регулярно виступали відомі науковці, публіцисти (Т.Флоринський, С.Щоголев та ін.) [16, с.9, 10, 175]. Редакція газети прихильно ставилася до поширення русофільських ідей у Галичині, насаджувала образ україnofілів як “зрадників-мазепинців”, що є нібито продуктом інтриг польського руху та австрійської політики [16, с.178]. У відповідь на звинувачення в сепаратизмі громадівці писали про свою лояльність до царизму, сподівалися на “мирное, свободное развитие малорусского наръчія”, що не виключало користування “литературнымъ russkимъ языкомъ” [2, с.43, 44].

Газета “Киевский телеграф”, до заборони російською цензурою за Емським указом 1876 р., виявляла інтерес до Галичини, національного життя місцевих русинів. Редагований, за словами І.Франка, “дуже гарно і цікаво”, часопис ширив українофільські погляди “серед інтелігенції, яка в Росії здебільшого геть помосковлена... “Кievский Телеграфъ” звертав пильну увагу також на жите Русинів у Галичині і знайомив російську громаду з тим, що дієТЬ ся у нас. Сей відділ провадив головно М.Драгоманов [26, с.19]. Він “зробив” із “Киевского телеграфа” “газету критики громадського і письменського життя в Галичині, – згадував пізніше сам М.Драгоманов, – ... ніколи ні перед тим, ні після того на Україні не писалось так часто й багато про Галичину, як в початку 1875 р. в “[Киевском] телеграфе” [3, с.245]. Домінуючу роль у виданні газети, крім М.Драгоманова, відігравали С.Подолинський, М.Зібер, Ф.Вовк, причому, як писав автор “Австро-руських споминів”, “вся праця лягла на 4–5 чоловік” [3, с.245, 246]. М.Драгоманов відіграв основну роль у написанні “ліберально-демократичної програми” часопису, крім відомих київських україnofілів, з редакцією співпрацював галичанин В.Навроцький, “писав він найбільше про економічні справи” [3, с.244].

М.Драгоманов листувався з В.Навроцьким протягом кількох років. Переписку між ними (з грудня 1871 р. до жовтня 1877 р.) опублікували М.Возняк і К.Студинський [1; 25]. Львівський судовий процес над соціалістами в Галичині 1877–1878 рр. перешкодив їх подальшій кореспонденції. В.Навроцький писав М.Драгоманову про особливості національного руху в Галичині, де, на його думку, сформувалися дві “партії”: одна з них, народовська, стверджувала, що існує “два язики, дві народності, дві літератури” (українська і російська. – I.P.), тоді як русофіли переконували, що був один “великоруський язик, одна література, одна народність” (лист від 19 квітня 1872 р.) [25, с.99]. У відповідь М.Драгоманов зауважив, що галичани мало знають громадське життя в Росії. “... Взайте же Россію настоящу, – переконував він В.Навроцького 27 грудня 1872 р., – і побачите, що Вам святою (русофіли. – I.P.) виставляють фальшиву Россію”. Російську літературу, що була “по ідеям демократична”, а “по мові – живо народна”, М.Драгоманов вважав союзником у розвитку нової української літератури і закликав більш активно знайомитися з нею галичан [25, с.104]. На смерть В.Навроцького в молодому віці 1882 р. М.Драгоманов відгукнувся в женевській “Громаді” (№ 5) “незвичайно сердечною згадкою...” [25, с.92, 93].

Редакція газети “Киевский телеграф” поставила за мету “служить Южной Россіи”, що, як було сказано, “по своимъ физико-географическимъ условіямъ, по складу

своїй промисленної і земледельческої продукції становить різко отдалене від інших частей Імперії цілое” [4, с.1, 2]. Іншим разом у газеті писалося про основне завдання часопису – служити інтересам місцевого населення “губерній малоросійськихъ (тобто жителям колишньої Гетьманщини, етнічної території на схід від Дніпра. – I.P.) и юго-западнихъ (Правобережної України, що після переходу наприкінці XVIII ст. під владу Російської імперії отримало офіційно назву Південно-Західний край Росії. – I.P.)”. Ідейне спрямування редакції “Киевского телеграфа” полягало в тому, щоб “содействовать улучшению экономического и социального быта народа и облегчению деятельности въ этомъ направлении классовъ интеллигентныхъ” [6, с.3]. М.Драгоманов переконливо стверджував, що “на Україні не було ніколи видання, котре так би підходило по своєму напрямку до програми Кирило-Мефодіївського братства 1847 [р.], звісно, з відповідними часу змінами, як наш “Киевский телеграф” 1875 р.” [3, с.246].

У передовій статті 1 січня 1876 р. говорилося про особливість історичного минулого України-“Малоросії” – постійну боротьбу з ворогами, яка “убила Малоросію, и когда она, полумертвая, бросилась подъ защиту брата и единовѣрца – Московского Царства, ея судьба была уже решена... До сихъ поръ она (Малоросія. – I.P.) – мертвая красавица, истерзанная татарами, обезображенная магнатствомъ польскимъ”. Водночас висловлювалося переконання, що “Малоросія не умерла на всегда, она воскреснетъ”, але тільки у взаємодії з сусідніми народами – “великоруссами и поляками” [4, с.1]. На сторінках газети говорилося про національну єдність галичан із наддніпрянськими “малоросами”. Зокрема, можна було ознайомитися зі структурою населення Галичини, що, за словами редакції, викликала інтерес у читачів, особливо інформація “о нашихъ одноплеменникахъ русскихъ галичанахъ”. У газеті писалося, що “Галиція есть преимущественно страна сельского населенія” (майже 80% усіх жителів), причому абсолютну більшість складають “руssкіе” (так в оригіналі було названо місцеве населення. – I.P.) і поляки. Серед “руssкихъ” виділялися етнічні групи, що проживали в горах: гуцули (у Станиславівському і Коломийському округах), бойки (в Самбірському і Стрийському), куртаки або чухонці (в Сяноцькому) [23, с.1].

“Руссины Галиції, – відзначалося в “Киевском телеграфе”, – почти исключительно – простой народъ, мелкие земледельцы или чернорабочіе”, що зазнають утисків від поляків, які з давніх часів дотримуються тенденції експлуататорських відносин “панства и хлопства” [20, с.2]. Газета неодноразово порушувала проблему залежності галицьких русинів від польської шляхти, що домінувала в соціально-економічному і політичному житті краю, нещадно визискувала місцеве селянство. У неназваній статті наголошувалося, що “галичане-руssины преслѣдуются съ тонкостью іезуита поляками”, які з давніх часів експлуатують руське населення Галичини, аналогічно з тим, як словаки довгий час потерпали від визиску угорців, мадяризації в угорській частині Габсбурської монархії. Галицькі русини, як і словаки в Угорщині, писала газета, “почти исключительно – простой народъ, мелкие землѣдельцы или чернорабочіе” [7, с.1].

Про усвідомлення редакцією “Киевского телеграфа” національної єдності русинів-українців по обидва боки Збруча свідчить аналіз структури населення в Галичині. Східна Галичина, писав автор, “представляетъ условія средняя между Право- и Лѣвобережной Украиной”, більш схожа все-таки до Правобережжя, в обох регіонах були сильні впливи поляків у суспільному житті. Підкresлювалося, що “почти всѣ предприниматели въ восточной Галиціи поляки и евреи, а рабочіе въ значительномъ большинствѣ русскіе” [24, с.1]. Наддніпрянські читачі мали змогу довідатися про характер політичного життя в Галичині в циклі газетних статей “Письма изъ Львова” і “Письма изъ Австріи”. Зокрема, із симпатією писав про народовську течію і львівський журнал “Правда”, що виходив як орган “демократической партіи”. Водночас ішлося про політичну слабкість народовців у середині 1870-х рр., серед яких бракувало яскравих лідерів, за винятком о. С.Качали: “Очевидно, народная русская партія въ Галиції не

доросла ще до понимання своєго політического назначення, ... не успіла ще вийти за пред'їзди теорії и... підготувати самостояльнихъ дѣятелей на поприщѣ політическомъ” [13, с.1].

Іншим разом говорилося про невеликий тираж (300–400 примірників) львівського журналу “Правда”, що видавався галицькими народовцями з 1867 р., і критичне ставлення більшості галичан до фонетичного правопису та мови журналу. Крім видання “Правди”, згадувалося про діяльність народовської “Просвіти”, створеної в 1868 р. у Львові, що поширювала серед простолюду книжки живою народнорозмовною мовою. Однак редакція із сумом відзначала, що “Просвіта” як народовське товариство “руссихъ галичанъ” не виявляла ознак “жизни, ибо нѣть въ немъ дѣйствительной истины, какъ нѣть и пониманія своихъ конечныхъ цѣлей”. Мабуть, це твердження грішило суб’єктивізмом, бо створене у Львові 1868 р. товариство “Просвіта” стало першою освітньою організацією для народу, незважаючи на організаційні й фінансові проблеми в перші роки існування, відіграво важливу роль у поширенні нової української літератури, інтересу селян до освіти. Критичні висловлювання на адресу галицьких народовців з’явилися в газеті, очевидно, під ідейним впливом М.Драгоманова – лідера “молодих” громадівців, які акцентували увагу на соціально-політичній проблематиці. “Київський телеграф” зауважив, що галицьке “українофильство игнорируетъ экономической бытъ и боится говорить о лучшей его организациі” [14, с.2].

Різко відрізнялася від народовців-українофілів друга течія національного руху в Галичині – “русофиловъ”, у якій домінуючі позиції займало духовенство, за словами газети, “сила их очень велика”. Русофільський часопис “Слово”, як було сказано, вважав зрадницькою мову і шрифт “Правди”, однак мова (“языкъ”) самого “Слова” була незрозумілою – то “руsskij, то какой-то смѣшанный, неопределенный, что объясняется отчасти недостаточнымъ знаніемъ russkago literaturnago языка редакціей, а отчасти желаніемъ послѣдней быть вполнѣ понятной для мѣстныхъ читателей”. Відзначаючи гостроту мовно-літературних суперечок між русофілами і народовцями, автор статті підкреслював безпідставність закидів, нібито “поляки, боясь сближенія по языку и шрифту печати русиновъ съ russkimi, нарочно протежидаютъ коноводамъ (так презирливо називали народовських лідерів опоненти. – I.P.) украинофильства и даже даютъ имъ деньги и субсидії на пропаганду украинофильства”. На думку газети, самі поляки не вірили в національне самоствердження, “обособленіе Україны”, але боялися можливості зближення русинів Галичини з Росією [14, с.2]. Щодо русофільського “Академического кружка” у Львові, що видавав у середині 1870-х рр. літературний журнал “Другъ”, було сказано: “... Ожидаемъ, что неиспорченная практической расчтливостью молодежь отдастся всѣмъ сердцемъ и душой на служеніе народу...” [14, с.2]. Стаття була написана прихильником радикальних поглядів, що знайшли підтримку серед молодшої генерації галицько-руської інтелігенції. Редакція “Друга” еволюціонувала на українофільські позиції, а до її складу входили галицькі діячі І.Франко, М.Павлик, І.Белей та ін.

Газета критично відгукнулася про діяльність галицьких русофілів (“русофильское направление”). Зокрема зазначалося, що засноване у Львові 1874 р. русофільське культурно-освітнє товариство імені М.Качковського – “наиболѣе распространенное и извѣстное въ Галиции общество”. Серед членів товариства переважали греко-католицькі священики, вузька соціальна база обмежувала сферу впливу “всѣхъ здѣшнихъ russофильскихъ обществъ”. На думку автора, категоричне несприйняття в середовищі духовенства всього польського не давало змоги побачити “ничего болѣе этого религіозно-политического раздора”. Інтерес редакції, в дусі драгоманівської програми, до соціально-політичної проблематики, захисту економічних інтересів селян і робітників проявився в тезі, що по-справжньому “народное дѣло – его (народу. – I.P.) экономическое и социальное положеніе”. Водночас із сумом говорилося про ігнорування “русофілами истинно народныхъ потребностей” [15, с.1]. На сторінках газети звернуто увагу на важ-

ке соціально-економічне становище українського селянства в Галичині, що перебувало під гнітом єврейського капіталу: “... Еврейство забрало въ свои руки не только всю торговлю здѣшняго края, но и весь экономический бытъ” [15, с.1].

Редакція інформувала наддніпрянських читачів про діяльність Галицького краївого сейму. Так, було піддано критиці сеймову фракцію галицьких русинів – “Руський клуб”, що мав захищати інтереси трудового люду, який у пошуках кращої долі був змушений масово емігрувати в чужі краї. Однак замість обіцяних благ на переселенців чекало “самое горькое разочарование” [9, с.1]. Унаслідок конституційних реформ в Австрійській імперії 1860–1870-х рр. владу в краї, за словами газети, “узурпувала” польська сеймова більшість, до якої галицькі русини були в опозиції. Автор критично відгукнувся про “узконаціональную оппозицію русиновъ”, що для захисту інтересів простого народу повинна була об’єднатися “съ однородной оппозиціей части самого польского населенія”, “осмыслиться постановкой на первый планъ вопроса общественного” [27, с.1]. Отже, було підтримано радикальні, соціалістичні погляди, заклик до справедливого, без визиску й неволі, суспільного ладу, до взаємодії українського й польського демократичного рухів у руслі драгоманівського “громадівського соціалізму”.

Газета приділила свою увагу політиці австрійського уряду в Галичині. Зокрема, підkreслювалося, що під час багатолітнього правління (з 1849 р.) польського намісника краю А.Голуховського роздавався “громъ противъ “русинства”, “московшины” и всего непольского”. А.Голуховський спрямував зусилля на утвердження переваги поляків у політичному житті провінції, національний рух галицьких русинів трактував як просійський, небезпечний для Австрії. Водночас критично оцінювалася діяльність наступного намісника Галичини поляка А.Потоцького, за висловом автора, людини “безъ опредѣленного образа мыслей, безъ солиднаго образованія и безъ характера” [28, с.1]. Становище галицько-русського населення під австрійською владою вважалося безправним: “Русинамъ долгое время фактически былъ воспрещенъ выходъ изъ состоянія невѣжества...”. Однак після ліквідації кріпацтва в революційному 1848-му році, коли було скинуто пута безправ’я, кількість осіб руського походження серед галицької інтелігенції збільшилася, але навіть тепер посіяні А.Голуховським “традиції полонизма... все еще живутъ и практикуются”. У цій же статті виразно декларувалася мовно-культурна єдність населення Галичини й Наддніпрянської України, що говорило однаковою мовою по обидва боки російсько-австрійського кордону (“восточная Галичина населена почти исключительно русинами, говорящими на томъ нарѣчіи, на которомъ объясняется вся Украина Россіи”) [28, с.1].

На сторінках “Київського телеграфа” з пессімізмом писалося про перспективи внутрішньополітичної стабільності Габсбурзької монархії, зусилля щодо утримання в порядку “внутренняго государственного строя”, лавірування офіційного Відня у внутрішній політиці. Газета переконувала читачів, що “внутренній розладъ все больше и больше увеличивается”, сусідню імперію охопила економічна криза [12, с.1]. Отже, на перший план у Галичині, як і по всій Австрії, вийшли питання соціально-економічного характеру, за словами газети, “вопросы политическое отошли въ Австріи въ послѣднее время на второй планъ, на первый же планъ и во всей Австріи, и въ частности въ Галиціи выступили вопросы социально-экономические...” [5, с.3]. Водночас містилася інформація про відкриття в 1875 р. університету в Чернівцях, що, незважаючи на свій німецький характер, мав дати поштовх для розвитку освіти й культури в краї, зростання рівня національної свідомості “мѣстныхъ буковинскихъ народностей – малорусской и румунской”. Було прямо сказано, що діяльність талановитих галицьких і буковинських письменників (І.Франка, Ю.Федьковича та ін.) породжувалася впливами “преимущественно малорусскими” [10, с.1, 2].

Газета публікувала особисті враження від краєзнавчої мандрівки Галичиною, що давали уявлення про єдність русько-українського простору. Наддніпрянський автор (прихований під ініціалами С.П.) писав, що від Львова до Карпатських гір проживають русини, а “въ горахъ этой мѣстности... – Бойки и Списаки, племена всего ближе стоящія къ чисто русскимъ гуцуламъ; за карпатскимъ хребтомъ начинается угорская Русь”. Проїжджаючи через галицьке село, автору статті здалося, що він знаходиться не далеко в Карпатах, а де-небудь у гористій частині Подільської губернії на Правобережжі. “Украинская хата сохранилась почти въ своей типичной приднѣпровской формѣ” [22, с.2], – писав він. Цікавими були спогади про розмову з гуцулом-заробітчанином, який не знайшов доброї роботи в Західній Галичині, цікавився зарплатою та умовами працевлаштування в Росії. “Этотъ работникъ гуцуль произвелъ на меня самое приятное впечатлѣніе, – згадував автор статті. – Говорилъ онъ чистымъ украинскимъ языккомъ, но гораздо оживленнѣе, чѣмъ говорять наши крестьяне...” Газета писала про славу, яку здобули гуцули як старанні працівники, що, однак, мають репутацію “людей буйныхъ”: не проходить і року “въ Гуцулі”, щоб селяни не підняли повстання [22, с.2].

Активізація діяльності громадівців на початку 1870-х рр. змусила царизм вдатися до жорстких репресивних заходів, що мали на меті перешкодити розвитку українського руху, в перспективі небезпечного для існування імперії, її територіальної цілісності. Гоніння на українофільство проявилося у зв’язку з Січневим польським повстанням 1863 р. у Росії, яке викликало хвилю підозріlostі до всього неросійського. Так, українофоб І.Кулжинський переконував, що “малороссійское нарѣчіе есть туть же общерусскій языкъ, только испорченный въ то время, какъ Малороссія стонала подъ иломъ Польши”, “малороссіяне, живущіе въ Галиції, ... начали уже очищать свое нарѣчіе и приближать его къ общему русскому языку”. На думку автора, єдина реальна перспектива “для малороссійского наречія” – об’єднатися “съ русскимъ языккомъ: такъ маленькой ручеекъ катить свою нитку воды въ большую рѣку и соединяется съ нею” [11, с.25]. Валуєвський циркуляр 1863 р. (майже на десятиріччя) й особливо Емський указ 1876 р. завдали потужного удару по українському руху в Російській імперії. Указом Олександра II, поряд із заборонами друкувати українською народнорозмовною мовою (її називали “малоруським” наріччям російської мови) оригінальні та перекладні твори, ввозити україномовну літературу з-за кордону, було закрито організації, що перебували під впливом громадівців, у т. ч. газету “Киевский телеграф” [8, с.279–281].

Від самого початку редакування “Киевского телеграфа” громадівцями виявилось, що стан газети, за словами М.Драгоманова, був “непевний. И своим радикальством, і своїм українством, і критикою городських і краївих справ, і просто конкуренцією “Киевлянину” він викликав проти себе багато ворогів, котрі вхопились за слова “украинский сепаратизм” як за найліпшу палку проти нашої газети”. Про чоловіка Я.Гогоцької, що передала редакцію часопису громадівцям, М.Драгоманов відверто писав як про “реакціонера і катковця” (від прізвища російського консервативного публіциста, видавця, літературного критика М.Каткова, що як редактор “Русского вестника” в Москві відзначався консервативними, монархічними поглядами, стояв на позиціях протидії “українському сепаратизму”). Проти нової редакції “Киевского телеграфа” посыпалися звинувачення, що вона “занадто привносить націоналізму”, причому, як згадував М.Драгоманов, “злоба против газети направлялась переважно на мене, котрого робили відвічальним навіть за ті статті, про котрі я не знав або котрим був противний в редакційній раді. Гогоцький спеціально лютував на мій сепаратизм” [3, с.246, 247].

З іншого боку, серед київських громадівців, за висловом того-таки М.Драгоманова, “українофільської братії” його дедалі сильніше піддавали критиці за ідейну позицію редакції “Киевского телеграфа”, що “занадто мало даю ваги національності, українофільству, а занадто далеко йду в своєму європействі і занадто багато роблю уступок всеросійству”. Крім того, діячі київської “Старої громади” дорікали М.Драго-

манову, що той “дуже багато хоче займати людей Галичиною”, за це його прямо назвали “Михайлом Галицьким”. Урешті-решт, як писав М.Драгоманов у спогадах, А.Гогоцька “відмовила нам газету” [3, с.247, 248], а остаточно її долю вирішив сумнозвісний Емський указ російського царя Олександра II 18 травня 1876 р. Вказі, зокрема, з метою “пресечения украинофильской пропаганды” зазначалося (п.5): “Запретить газету «Киевский Телеграф» (на полях приписано: “в соображении вредное влияние газеты”. – I.P.) на том основании, что номинальный ее редактор Снежко-Блоцкий слеп на оба глаза и не может принимать никакого участия в редакции, которой заведуют постоянно и произвольно лица, приглашаемые к тому издательницею Гогоцкою из кружка людей, принадлежащих к самому неблагонамеренному направлению” (мався на увазі український громадівський рух. – I.P.). Останній номер газети вийшов 13 червня 1876 р. (№70), через кілька тижнів після таємного Емського указу.

Характерно, що російський царизм за Емським указом, заборонивши газету українофільського спрямування на Наддніпрянщині, перейшов до цілеспрямованої матеріальної підтримки діяльності русофільської (московофільської) течії в Галичині. Положення про грошову підтримку для русофільського часопису “Слово” у Львові увійшло до указу 1876 р. (п.4): “Поддержать издающуюся в Галиции, в направлении враждебном украинофильскому, газету «Слово», назначив ей хотя бы небольшую, но постоянную субсидию (вона постепенно збільшувалася до 1887 р., коли газета перестала входити. – I.P.), без которой она не может продолжать существование и должна будет прекратиться (украинофильский орган в Галиции, газета (насправді журнал. – I.P.) “Правда”, враждебная вообще русским интересам, издается при значительном пособии от поляков)” [8, с.280]. Однак “левова частка” фінансової допомоги місцевим русофілам від російських державних структур поступила у 80-х рр. XIX – на початку ХХ ст., коли русофільство в Галичині явно пішло на спад.

Таким чином, газета “Киевский телеграф” у середині 1870-х рр. регулярно висвітлювала різні аспекти національного руху на етнічних українських (“руських”, “малоруських”) землях, під владних Габсбурзькій монархії, що засвідчило інтерес наддніпрянських громадівців-україnofілів до Галичини. Редакція газети послідовно обстоювала українську національну ідентичність галичан, відмінну від польської і великоруської, була популяризатором ідеї всеукраїнської єдності по обидва боки Збруча. Щоправда, вміщені в газеті матеріали про галицьких русинів не були надто інформативними, нерідко траплялися неточності, а то й помилки (приміром, у висвітленні суспільно-політичного життя в краї, етнічних груп населення тощо). Автори публікацій, здебільшого так і не названі, мали досить обмежену інформацію про країн через перебування етнічних українських земель у складі різних держав, бюрократичні й цензурні перешкоди. Аналіз видавничої діяльності газети дає підстави стверджувати, що редакція інформувала про становище русинів Галичини крізь призму радикальних ідей, “громадівського соціалізму” М.Драгоманова, нерідко містила дошкульні негативні відгуки про місцевих народовців і русофілів.

1. Возняк М. З листування М. Драгоманова з В. Навроцьким / Михайло Возняк // Літературно-науковий вістник. – Львів, 1923. – Т. LXXIX, кн. III. – С. 249–259.
2. Выдумки “Кievлянина” и польскихъ газетъ о малорусскомъ патріотизмѣ. – К., 1874.
3. Драгоманов М. П. Австро-руські спомини (1867–1877) / М. П. Драгоманов // Літературно-публіцистичні праці : у 2 т. / М. П. Драгоманов. – К., 1970. – Т. 2. – С. 151–288.
4. Задачи провинциальной публицистики и литературы вообще // Киевский телеграфъ. – 1876. – № 1. – 1 января. – С. 1, 2.
5. Изъ Галиции // Киевский телеграфъ. – 1875. – № 15. – 3 февраля. – С. 3.
6. Киевский телеграфъ. – 1875. – № 143. – 30 ноября. – С. 1.
7. Киевский телеграфъ. – 1876. – № 15. – 4 февраля. – С. 1.
8. Миллер А. Украинский вопрос в Российской империи / Алексей Миллер. – К., 2013. – 416 с.
9. М. Р. Письмо изъ Львова / М. Р. // Киевский телеграфъ. – 1876. – № 56. – 12 мая. – С. 1.

10. Новий університет у нашої граници // Київський телеграфъ. – 1875. – № 36. – 23 марта. – С. 1, 2.
11. О зараждающейся, такъ называемой, малороссийской литературѣ / соч. И. Кулжинскаго. – К., 1863. – 32 с.
12. Письма изъ Австріи // Київський телеграфъ. – 1876. – № 34. – 19 марта. – С. 1.
13. Письмо изъ Галиції // Київський телеграфъ. – 1875. – № 43. – 9 апрѣля. – С. 1.
14. Письмо изъ Львова // Київський телеграфъ. – 1876. – № 21. – 18 февраля. – С. 2.
15. Письмо изъ Львова // Київський телеграфъ. – 1876. – № 24. – 25 февраля. – С. 1.
16. Половинчак Ю. Газета “Киевлянин” і українство: досвід національної самоідентифікації / Юлія Половинчак. – К., 2008. – 218 с.
17. Райківський І. Галичина на сторінках журналу “Киевская старина” (1882–1906 pp.) / Ігор Райківський // Україна соборна : зб. наук. статей. – К., 2005. – Вип. 2, ч. III : Исторична регіоналістика в контексті соборності України. – С. 167–177.
18. Райківський І. Галичина на сторінках літературно-наукового місячника “Основа” (1861–1862 pp.) / Ігор Райківський // Українознавчі студії. – Івано-Франківськ, 2005/6. – № 6–7. – С. 300–308.
19. Райківський І. Ідея соборності України на сторінках журналу “Основа” (1861–1862 pp.) / Ігор Райківський // Україна соборна : зб. наук. статей. – К., 2006. – Вип. 4, т. 1. – С. 188–194.
20. Русское и польское население Галиции // Київський телеграфъ. – 1876. – № 15. – 4 февраля. – С. 2.
21. Світленко С. Світ модерної України кінця XVIII – початку ХХ століття : зб. наук. праць / С. І. Світленко. – Дніпропетровськ, 2007. – 460 с.
22. С. П. Путевия замѣтки. Отъ Львова до Песта / С. П. // Київський телеграфъ. – 1875. – № 63. – 28 мая. – С. 2.
23. С. П. Русское и польское население Галиции / С. П. // Київський телеграфъ. – 1875. – № 34. – 19 марта. – С. 1.
24. С. П. Русское и польское население Галиции / С. П. // Київський телеграфъ. – 1875. – № 35. – 21 марта. – С. 1.
25. Студинський К. Переписка М. Драгоманова з В. Навроцьким (З початків соціалістичного руху в Галичині) / Кирило Студинський // За сто літ : Матеріали з громадського й літературного життя України XIX і початків ХХ століття. – К., 1927. – Кн. I. – С. 83–153.
26. Франко І. Про жите і діяльність Олександра Кониського / Іван Франко. – Львів, 1901. – 36 с.
27. Щекотливое объясненіе съ анонимомъ // Київский телеграфъ. – 1876. – № 21. – 18 февраля. – С. 1.
28. Щекотливое объясненіе съ анонимомъ // Київский телеграфъ. – 1876. – № 24. – 25 февраля. – С. 1.

В статье освещается отражение различных аспектов национальной жизни в Галиции на страницах газеты “Киевский телеграф”, вышедшей в Киеве под редакцией громадовцев в 1875–1876 гг., до Эмского указа. Несмотря на ограниченность информации о национальном движении в крае, учитывая цензурные препятствия и отсутствие тесных связей между украинскими деятелями Надднепрянской Украины и Галиции, газета сыграла важную роль в утверждении идеала украинского национального единства (соборности), популяризацию идей “громадовского социализма” М.Драгоманова.

Ключевые слова: газета, Галиция, “Киевский телеграф”, национальное движение.

The article deals with various aspects of the display of national life in Galicia on the pages of the newspaper “Kiev Telegraph”, published in Kiev edited hromadamen in 1875–1876 gg., to Ems decree. Despite the limited information on the national movement in the region, given the censorship barriers and lack of close ties between the Ukrainian leaders of the Over-Dniepr Ukraine and Galicia, the newspaper played an important role in promoting of the Ukrainian National Unity (sobornist’) ideal, popularizing of the ideas of M.Dragomanov “socialism”.

Keywords: newspaper, Galicia, “Kievskij Telegraph”, national movement.